

# Bay, Bayan, Bayin ve Sayın Kelimeleri Üzerine

PROF. DR. OSMAN F. SERTKAYA

**S**on günlerde “bayan voleybol takımı” yerine “kadın voleybol takımı” sözünün kullanılması kamuoyunda yeni bir tartışma başlattı. Hadi Ulengin de daha önce *Hürriyet* gazetesinin 31 Mart 2007 Cumartesi günü nüshasının 24. sayfasındaki “Modern Zamanlar” başlıklı köşesinde “Ayın mı, sayın mı” başlıklı bir yazı yayımlamıştı. Yazıda *bey* yerine *bay*, *hanım* yerine *bayan*, *muhterem* yerine *sayın* kelimelerinin kullanılışları üzerinde durarak *bay* ve *bayan* kelimeleri yerine *bey* ve *hanım* kelimelerinin kullanılması gerektiğini vurguluyordu.

Doğan Hızlan da *Hürriyet* gazetesinin 9 Ekim 2007 Salı günü nüshasının 22. sayfasındaki “Bakış” başlıklı köşesinde “Eğlenceli bir sözlük” başlıklı yazısında şöyle diyordu: “Bay” hitabı cumhuriyetin ilk yıllarında çok kullanılırdı, ben hâlâ kullanırım, “bayan”ı da kullandığım gibi. Bay sözcüğü Türkçede, “varlıklı adam”, “zengin adam” anlamına geliyor. Daha sonra bayanı da buradan türetmişiz”.

Acaba Doğan Bey’in söyledikleri gerçek mi? Gelin bu kelimelerin geçmişlerini derinliğine değerlendirelim.

\*\*\*\*\*

Türk Dil Kurumunun 2005 yılında Ankara’da yayımlanan *Türkçe Sözlük*’ünün 10. baskısında *bay* ve *bayan* kelimeleri şöyle veriliyor:

**bay (I)** *sf. esk.* Parası, malı çok olan zengin (kimse); **bay (II)** *is. 1.* Erkeklerin ad ve soyadlarının önüne getirilen saygı sözü: *Bay Doğan. 2.* Erkek: *Bir bay sizi arıyor.* (s. 225b)

**bayan** *is. 1.* Kadınların ad ve soyadlarının önüne getirilen saygı sözü: *Bayan İnci. 2.* Kadın: *Bir bayan geldi. 3.* Eş, karı: *Süleyman Bolluk da, bayanın sımsıkı koluna girmişti.* - H. E. Adıvar. **4. ünl.** Kadınlara bir seslenme sözü: *Bayan! Kimi aradınız?* (s. 225b)

\*\*\*\*\*

**Bay:** *Bay* kelimesi 7. yüzyıldan 20. yüzyılın 1930’lu yıllarına kadar genel Türkçede ve Türkçenin lehçe ile şivelerinde de hep aynı anlamda kul-

lanılmıştır.

Sir Gerard Clauson *Eski Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*'nde *bay* kelimesinin eski Türkçedeki kullanılışlarını vermekte ve kelimeyi “**ba:y** ‘rich, a rich man [zengin, zengin bir kimse]’ şeklinde anlamlandırmakta ve Yûsuf Has Hacib’in *Kutadgu Bilig*’inden şu mısrayı zikretmektedir:

*tili çın bütün hem közi köngli bay*

“dili gerçek ve bütün, aynı zamanda gözü ve gönlü zengin”.<sup>1</sup>

Gerhard Doerfer “Yeni Farsçada Türkçe ve Moğolca Unsurlar” adlı sözlüğünde kelimeyi “*bay* ‘reich [zengin]’ ← tü. [türkçe] *bay*” şeklinde açıklamıştır.<sup>2</sup>

Hamit Zübeyr [Koşay] ile İshak Refet [Işıtman] *bay* kelimesini Anadolu Türkçesi’nde **bay** “zengin” şeklinde tespit etmişlerdir.<sup>3</sup>

\*\*\*\*\*

**Bayan:** İlk Uygur kağanı *Kutluğ Bilge Köl Kağan*’ın oğlu olan ikinci Uygur kağanının *Tengride Bolmuş İl İtmiş Bilge Kağan* şeklindeki Türkçe adı T’ang devrinin Çince kaynaklarında *Mo-yen ço* olarak geçer. İsmi Orta Çağ Çin kaynaklarındaki telaffuzunun *Mo-yen* şeklinde olması gerektiği Bernhard Karlgren tarafından tespit edilmiştir.<sup>4</sup>

Güstav John Ramstedt Çince *Mo-yen ço*’dan \**Moyun Çor* şeklinde tamir edilen ismin Türkçe *Bögü Çor*’un Çincedeki ifadesi olabileceğini söylemişti.<sup>5</sup> Ancak daha sonraları bu tamir yerine Türkçe şeklin \**Bayan Çor* olduğu öngörülmüştür.

Fakat ne eski Türkçede, ne orta Türkçede ne de yeni Türkçede yani Türkçenin hiçbir devresinde *bayan* şeklinde bir kelime kullanılmamıştır. Bu yüzden Türkçenin etimolojik sözlüklerinde, söz gelimi *Drevnetyurkskiy Slovar* [Eskitürkçe Sözlük]’te, Martti Resänän’in *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen* [Türkdillerinin bir Etimolojik Sözlüğü Denemesi], G.

<sup>1</sup>Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of the Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford, 1972, s. 384a-b. **ba:y**.

<sup>2</sup>G. Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, II, Wiesbaden 1965, § 714, s. 259-260.

<sup>3</sup>Hamit Zübeyr - İshak Refet, *Anadilden Derlemeler*, 1932. s. 29a. **bay** (Maraş, Malatya): Zengin. *bay olmak* : zengin olmak”.

<sup>4</sup>B. Karlgren,

<sup>5</sup>Güstav John Ramstedt “Kak byl najden Selenginskiy Kamen. Pervod nadpisi ‘Selenginskago kamnya’”, *Trudi Troitskosavko-kyahitinskogo Otdeleniya Priamurskogo Otdela İmperatorskiy Russkago Geografičeskogo Obşestva*, XV, 1912, s. 34-49.

Clauson'un *An Etymological Dictionary of the Pre-Thirteenth-Century Turkish* [13. yüzyıldan önceki Türkçenin bir Etimolojik Sözlüğü], Yervant V. Sevortyan'ın *Etimologičeskiy Slovar Tyurkskiy Yazıkov* [Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü] gibi tanınmış eserlerde, geçmez.

Kelime hakkında bilgi Gerhard Doerfer'in sözlüğündeki (TMEN II, 1965, § 714, s. 259-260) *bay* maddesi içerisinde verilmektedir. Doerfer'e göre *bay* "zengin" kelimesi Türkçeden Moğolcaya geçmiş, Moğolcada da *-yan; -an* eklerini alıp<sup>6</sup> Moğolcalaşarak *bayyan* ve *bayan* şekillerinde kullanılmıştır. Bugün Moğolistan'ın batısında Kazak Türklerinin oturduğu eyaletin adı *Bayan Ölgii* [Zengin Beşik]" eyaletidir.

Doerfer, mongolistlerden G. J. Ramstedt'in "Türkçe: *bay* = Moğolca: *bayan* = Tunguzca: *bayan*" eşitliğini, N. N. Poppe'nin de "Moğolca: *bayan* = Türkçe *bay*" eşitliğini vurguladığını zikretmektedir.

Kısacası Türkçede *bayan* diye bir kelime yoktur. *Bayan* kelimesi, Türkçe *bay* "zengin" kelimesinin Moğolcada *-an* ekli *bayan* "zengin" şeklindeki paralelidir. Türkçe: *Bay balık* "Zengin şehir". Moğolca: *Bayan ölgii* "Zengin beşik" (Moğolistan'ın batısında Kazak Türklerinin yaşadığı eyaletin adı". Dolayısıyla *Bayan* İlhanlılardan sonra Türkçenin bazı lehçelerine Moğolcadan geçen bir kelime olarak kabul edilmelidir.

*bayan* kelimesinin Türkiye Türkçesine mal edilişi ise 30'lu yılların başında Çağatay, Kıpçak sözlükleri, Radloff sözlüğü gibi eserlerin taranması sırasında kelimenin Moğolca olduğu bilinmeden Türkçe zannedilerek derlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Türkçede ve Moğolcada kelimelerin erkeklik-dişilik gibi bir durumu olmadığı için *bay* ve *bayan* kelimeleri cinsiyet bildirmezler.

\*\*\*\*\*

**Bayın:** *bayın* kelimesi Kâşgarlı Mahmud'un *Divanü Lugati't-Türk*'ünde bir yerde " **bayın:** Koyu kırmızı. Gelincik çiçeği renginde olan herhangi bir şey. Şu savda dahi gelmiştir:

*kılını bilse kızıl keğer / yaranı bilse yaşıl keğer*

"Nazlanmayı bilse kızıl giyer / yaranmalı bilse yeşil giyer."

DLT'ü Arapçadan çeviren Besim Atalay madde başı olarak geçen ke-

<sup>6</sup>-n; -an/-en; -gen; -yen eklerini alarak Moğolcalaşan Türkçe kelimeler için bk. Aleksandr M. Şçerbak, *Tyurksko-Mongolskiye Yazıkovıye Kontaktı v İstorii Mongolskih Yazıkov*, Sankt-Peterburg, 2005, s. 118-119.

limesinde بَيْن be-ye-ne sırasıyla noktalama görüldüğünü, ancak bunun yanlış bir noktalama olduğunu, çünkü ye harfinin kelimeleri verildiği için doğru noktalamanın yani يَبْن yani ye-be-ne şeklinde olması gerektiğini, dolayısıyla kelimenin *yipgin* kelimesinden gelen *yibin* kelimesi olması gerektiğini söylemektedir.<sup>7</sup>

Bu husus Sir Gerard Clauson tarafından EDPT 386a'daki **bayın** maddesinde de şöyle düzeltilmiştir: “**bayın** in Kaş. III 20,13 iz an error for **yipin** < **yipgin** and Bul. 56v for **boyın** [Kaşgarlı III 20,13'deki **bayın**, **yipin** < **yipgin** ve Bulgatî'l-müştak 56b'deki **boyın** için bir hata(lı yazılan kelime)dir.]”<sup>8</sup>

DLT'ü İngilizce yayımlayan Robert Dankoff da bayın maddesini “**bayın** → **yepün**” şeklinde düzeltilmiştir.

Kısacası Türkçede **bayın** diye bir kelime yoktur.

*yepin* ~ *yipin* kelimesinin *bayın* okunması yanında *yapağı* kelimesinin de Tercüman sözlüğünde sehven *bayığı* şeklinde yazıldığını da söyleyelim. (Bk. EDPT 875a).

Burada merhum hocamız Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu'ndan dinlediğimiz *Bay*, *Bayan* ve *Bayın* kelimeleriyle ilgili bir hatırayı da nakletmek istiyorum:

198

Tahsin Banguoğlu hocamız anlatıyor:

“Atatürk'e zaman zaman Türkçe hakkında arzlar yapılmıştır. Bunlardan birisi de şudur: 'Paşam! demişler. Batının bizden ileri olmasının sebebi fiilin (yüklemen) cümlelerin başında fâilden (öznedenden) hemen sonra gelmesidir. Bizde ise fiil cümlelerin sonunda gelir. Biz bu yüzden geri kalmışız (!) Biz de cümlede fiili öne alarak konuşalım ve yazalım. Arapça-Farsça kelimeleri atalım. Yerlerine “öztürkçe” adı altında genel, okul, onur vs gibi batı kökenli kelimeleri Türkçeye yerleştirelim. Batı dillerinde olduğu gibi hitapları veya unvanları lakaplar gibi ismin önüne getirelim. Yani Paşa kelimesini değil General kelimesini kullanalım'. vs. vs.

Atatürk sofrada cevap vermemiş. Bunu kabul anlamına alan alaylı dillilerden birisi bir kaç akşam sonra sofrada Atatürk'e hitaben 'Paşam! demiş. Fransızcadaki Mösyö (Monsieur), Madam (Madame) ve Matmazel (Mademosielle) kelimelerinin Türkçe karşılıklarını bulduk'. Atatürk sormuş: 'Ne buldunuz?' Anlatmışlar: Mösyö yerine Dîvânü Lugatî't-Türk'ten bay kelimesini bulduk. Anlamı 'zengin' demek. Madam yerine bayan kelimesini bul-

<sup>7</sup>Besim Atalay, *Divânü Lugat-it-Türk Tercümesi*, III, 3. baskı, Ankara, 1992, s. 20-21.

<sup>8</sup>Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of the Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford, 1972, s. 386a. **bayın**.

duk. Anlamı 'zengin' demek. Matmazel yerine Divânü Lugati't-Türk'ten bayın kelimesini bulduk. Anlamı 'nazlı' demek.

Atatürk tekrar sormuş: "Tamam ama birisi daha evlenmemiş bir genç kıza kasden veya yanlışlıkla 'Bayın Ayşe' yerine 'Bayan Ayşe' derse ne olacak? O kızın ağabeyi, babası, amcası, dayısı veya yakınları 'bizim daha el değmemiş, evlenmemiş, bakire genç kızımıza kadın diyorsun' diye kavga çıkarsalar, namus davası gütseler ne olacak? Atın bu Bayın kelimesini efendim, atın!"

Onlar da öyle yapmışlar. Matmazel karşılığında buldukları bayın kelimesini atmışlar, bay ve bayan kelimelerini de kullanmaya başlamışlar. Bay ve Bayan kelimelerinin Türkçeye girmesinin hikâyesi budur."

Tahsin Banguoğlu hocamızdan dinlediğimiz bu hatıra, 1930'lu yıllarda Türk filolojisi bilginlerine ne kadar ihtiyacımız olduğunu göstermesi bakımından çok dikkate değer.

Genel Türkçede erkekler için kullanılan *Bey* kelimesi, kadınlar için kullanılan *Hanım* kelimesi *Ali Bey*, *Ayşe Hanım* örneklerinde olduğu gibi daima bir isimden sonra gelir. Buna dil bilgisinde "unvan grubu" denir. *Bey* ve *Hanım* karşılığı bulunan *Bay* ve *Bayan* kelimeleri ise sıfat gibi ismin önüne getirilecek. *Ali Bey* yerine *Bay Ali*, *Ayşe Hanım* yerine *Bayan Ayşe* denilecek ve böylece bizler Batılı olmuş olacağız.

Bu şekilde kullanılan Türkçe dil kurallarına aykırı olduğu için *bay* ve *bayan* kelimeleri zaman içerisinde sadece mektup zarfı üzerinde kullanılır olmuştur. Ayrıca *bay* kelimesi "muhterem / saygıdeğer / sayın" dememek için pejoratif (küçültücü, aşağılayıcı) anlamda da bir tür gizli hakaret hitabı olarak *Bay Ali* vs. gibi hitaplarda kullanılmıştır.

Bu konuda *Hürriyet* gazetesi yazarlarından Sayın Mehmet Y. Yılmaz 21 Kasım 2009 Cumartesi günü *Hürriyet*'in 27. sayfasında yayımlanan "Baaayanlarla ilişki meselesi" başlıklı yazısında şöyle diyor:

"... 12 Eylül öncesinde, ismin önündeki bay kelimesi TBMM'de "sayın" dememek için kullanıldı. Alpaslan Türkeş çok yapardı bunu. "Bay Ecevit" derdi.

Değişim önce gecekondulaşmayla birlikte ortaya çıkan minibüsler ile başladı. O zamanlar minibüslerde "muavinler" olurdu ve onlar kadınlara "baaayan" diye ilk "a"yı uzatarak hitap ederlerdi.

Köylüleşme o boyutlara vardı ki şimdi artık haber bültenlerinden tutun da, savcı iddianamelerine kadar her yerde "bayan", "kadın" sözcüğünün yerine kullanılıyor.

“Kadın”ın yerini “bayan”a terk edişinde esas rolü toplumsal bil-  
inçaltımızın oynadığını düşünüyorum.

Çünkü “kadın”ı esas olarak “ikinci sınıf” bir tür olarak kabul ediyoruz ve  
insan cinsinin dışından söz ederken “bayan” demenin kibarlık olduğunu  
zannediyoruz. Yüz yüze hitaplarda “bey” karşısı olarak “hanım”ı kullanıyoruz  
ama kimliği belirsiz bir kadından söz ederken, “erkek” karşılığında tercih edilen  
kelime “bayan” oluyor”.

Bugün, “Bayım” kelimesi “Beyim, Beyefendi” yerine, hitap sözü olarak,  
“Beyefendi! Bakar mısınız?” gibi bir hitap cümlesinde “Bayım! Bakar mısınız?”  
şeklinde de kullanılıyor.

“Bayan” kelimesi “Hanım, Hanımefendi” yerine, hitap sözü olarak,  
“Hanımefendi! Bakar mısınız?” gibi bir hitap cümlesinde “Bayan! Bakar  
mısınız?” şeklinde de kullanılıyor. Ancak kelime halk ağzında bozularak  
*baayan* ve *bağyan* şekillerinde de telaffuz edilmektedir.

\*\*\*\*\*

200

**Sonuç:** 1934’te İstanbul’da Türk Dili Tetkik Cemiyeti yani Türk Dil Ku-  
rumu tarafından yayımlanan *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları. Tarama Der-  
gisi, Türkçeden Osmanlıcaya. İndeks* adlı kitapta bu üç kelime şöyle geçmektedir:

**Bay** Asıl, cazibe, ganî, kumandan, mesut, mütemevvil, şive, zengin\*  
(s. 899b)

**Bayan** Baka [beka], ganî, hayat, mevcudiyet (s. 899b)

**Bayın** Nazlı (s. 900a).

(Eylül) 1935’te İstanbul’da Türk Dili Tetkik Cemiyeti yani Türk Dil Ku-  
rumu tarafından yayımlanan *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*’nda ise *bay*,  
*bayan* ve *bayın* kelimeleri yer almamıştır.

\*\*\*\*\*

**SAYIN:** Türk Dili Tetkik Cemiyetinin *Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılık-  
ları. Tarama Dergisi*<sup>9</sup>’nde **muhterem** kelimesine karşılık olarak şu on kelime der-  
lenip tespit edilmiştir.

1. **Ağırlıç** (Uygur. Pelliot-Papamkara); 2. **Arıç** (Uygur. Analitischer  
Index); 3. **Cukaz** (?) (Feleknâme-i Gülşehri); 4. **Eye** (Derleme: Ankara, Sivas,  
Malatya, Ahlat); 5. **Sagun** (Velet Çelebi’nin fişlerinden); 6. **Sannarlık, san-  
larlık** (Radloff, IV, Kazak); 7. **Saygideğer** (Yeni yayılmaya başlayan mürekkep

<sup>9</sup> İstanbul, 1934, s. 549a.

sözlerden); 8. **Sayılgan** (Derleme: Trabzon 9. **Sayın** (Pavet de Courteille, Çağatay Lugatı, Lügat-ı Şinası, Velet Çelebi'nin fişlerinden); 10. **Sıyılı** Radloff, IV, Karaim); Derleme: Tokat. [Bak.: Aziz, muazzez, hatırı sayılır].

1934'teki bu on karşılıktaki dokuzuncu kelime 1935'te Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzu*'nda<sup>10</sup> "**Muhterem** = Sayın" şeklinde tek kelime olarak alınmıştır.

Ülkü dergisinde ilave olarak verilen *Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu* s. 122b'de de "**Muhterem** = Sayın" şeklinde tek kelime olarak alınmıştır.

Yine Türk Dili Tetkik Cemiyetinin *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu*'nda<sup>11</sup> da "**Sayın** = mübeccel, muhterem" şeklinde karşılanmıştır.

\*\*\*\*\*

Şimdi *sayın* sözünün geçmişini ve kökenini inceleyelim.

Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*'ünün 2005'te Ankara'da yayımlanan 10. baskısında *sayın* kelimesi şöyle anlamlandırılmış:

**sayın** is. Konuşma ve yazışmalarda saygı belirtisi olarak kişi adlarının önüne getirilen söz, saygıdeğer, muhterem. (s. 1715b).

Sevan Nişanyan'ın *Sözlerin Soyağacı. Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*<sup>12</sup> adlı eserindeki *sayın* maddesi ise şöyle:

"**sayın** YT (1935) muhterem < SAY-".

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*<sup>13</sup> adlı eserinde fiilden isim yapan *-n*, *-(t)n* / *-(i)n* ekini örneklerken "*basın*, *yayın*, *dizin*, *sayın*, *sarın*" gibi kelimeler, bu ekle Arapçalarına karşılık olarak türetilmiş yeni sözlere "demekte ve *sayın* kelimesini Türkçe *say-* fiilinden *-(t)n* eki ile *say-(t)n* şeklinde yapılmış bir isim olarak düşünmekte ve 1935'te Arapça "muhterem" karşılığında türetilen yeni bir söz saymaktadır.

Tuncer Gülensoy da *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, O-Z*<sup>14</sup> adlı etimoloji sözlüğünde *\*sa-y-(t)n* şeklinde Türkçe etimolojik açıklama yapıyor ve hocası Zeynep Korkmaz'ın yukarıda verilen çalışmasına

<sup>10</sup> Haziran 1935, s. 213.

<sup>11</sup> Eylül 1935, s. 248.

<sup>12</sup> Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı. Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul, 2002, s. 389b.

<sup>13</sup> Ankara, 2003, s. 101.

<sup>14</sup> Ankara, 2007, s. 745a.

atıfta bulunuyor.

Acaba Sevanyan'ın, Korkmaz'ın, Gülensoy'un görüşleri doğru mudur? *Sayın* kelimesinin kökü Türkçe *say-* fiili midir? Bu kelime Arapça "muhterem" kelimesine karşılık olarak mı türetilmiştir. Yine bu kelime 1930'lu yıllarda türetilen yeni bir kelime midir?

Bana göre bu üç görüş de yanlıştır. *sayın* kelimesinin kökü Türkçe *say-* fiili değildir. *Sayın* kelimesi Arapça "muhterem" kelimesine karşılık olarak türetilmemiştir. *Sayın* kelimesi 1930'lu yıllarda türetilen yeni bir kelime değildir. Çünkü *sayın* kelimesi tarihî bir Moğolca kelimedir. Bu yüzden Türkçe metinlerde, dolayısıyla da Türkçe etimoloji sözlüklerinde yer almaz. Yukarıda da anlattığım gibi 1930'lu yıllarda doğu Türkçesi sözlüklerinden Türkçe zannedilerek derlenen bir kelimedir.

Gerhard Doerfer *Yeni Farsçada Türkçe ve Moğolca Unsurlar*<sup>15</sup> adlı sözlüğünün ilk cildindeki *şayin* ( صاین ) maddesinde kelimenin etimolojisini, Ramstedt ve Poppe'nin görüşleri de aynıdır diyerek, şöyle yapıyor: Türkçe *sağ* "gesund, gut, recht [sağlıklı, iyi, doğru]" kelimesi Moğolcaya geçmiş ve *-in* ekini alarak *\*sagin* > *sayin* şeklinde Moğolcalaşmıştır. Moğolcada "ı" sesi olmadığı için kelimenin Moğolcadaki telaffuzu *sayin* şeklindedir.

202

Cengiz Han'ın torunu Batu Han'ın bir adının da *Sayin Han* olduğunu hatırlayalım.

Doerfer *sayin* kelimesinin XIII. yüzyılın meşhur tarihçisi Reşîdeddîn'in *Câmiü't-tevârih* adlı eserindeki *ay şayin êkâ men (minu?)* "O meine gute Mutter [ey benim iyi annem]" örneğini veriyor.

Ferdinand D. Lessing *Mongolian-English Dictionary*'deki<sup>16</sup> *sain* [sayn] maddesini şöyle anlamlandırıyor: "Good (both in phsycal and nonmaterial sense), well, fine, nice; proficient; without trouble or danger; free from discomfort, illness etc".

Bu anlamlar sözlüğün Türkçe çevirisinde şöyle karşılanmıştır:<sup>17</sup> "İyi; güzel, hoş, becerikli, becerili, yeterlikli, ehliyetli; sorunsuz veya tehlikesiz; rahatsızlık ve hastalıktan uzak".

<sup>15</sup> G. Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, I, Wiesbaden 1963, § 248, s. 371-372.

<sup>16</sup> Bloomington, Indiana, 1973, s. 660b.

<sup>17</sup> Ferdinand D. Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük*, 2, O-C (Z), çeviren: Günay Karaağaç, Ankara, 2003, s. 1026b.



*Sayin* kelimesi Zemahşerî'nin *Mukaddimetü'l-edebe*'inin Moğolca bölümünde de *sayin* 'gut [iyi]' şeklinde karşılanmıştır.<sup>18</sup>

Sir Gerard Clauson tarafından yayımlanan Muhammed Mehdî Han'ın *Senglah. A Persian Guide to the Turkish Language*<sup>19</sup> adlı sözlüğünde de *sayin* kelimesi İndeks V'te Moğolca kelimeler listesinde yer alıyor.

Kelimelerin altı dilden karşılıklarını veren *King Sözlüğü*'nde Moğolca *sain* kelimesinin karşılığı Türkçe *yahşı*, Farsça *nîku* "good, beautiful", Arapça *el-ceyyid ve'l-zarîf* "good and fine" olarak veriliyor.<sup>20</sup>

Kelime Moğol Kalmuk diyalekinde *sän* şeklinde geçiyor.

"*sän* gut, gesund, wohlbehalten; hübsch, fein; glücklich [*sayin* Türkçe *sag*, Kazak ve Kırgız *sau* 'gesund, recht']".<sup>21</sup>

İbn Mühennâ sözlüğünde de *sayin* "Çağatayca *yahşı* karşılığındadır" şeklinde açıklanmıştır.

Abel Pavet de Courteille'in 1870'te Paris'te yayımladığı *Dictionnaire Turc-Oriental* adlı sözlükteki *sayin* سايين "bon, choisi; bien [iyi; seçkin; iyi]"<sup>22</sup> ve Şeyh Süleyman Efendi-i Buhârî'nin 1298 [1881]'de İstanbul'da yayımladığı *Lugat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî* adlı sözlüklerindeki *sayin* "iyi, hub; hürmetli, mümtaz"<sup>23</sup> gibi karşılıklar yer alıyor.

**Sonuç** olarak;

1. *Sayin* kelimesi Türkçe *say-* fiilinden değil Türkçe *sag* isminin *-in* Moğolca ekini alarak *sag-in* > *sayin* şeklinde Moğolcaleşan ve İlhanlılar devrinde sonra Türkçeye geçen tarihî bir Moğolca kelimedir.

2. *Sayin* kelimesi 1930'lu yıllarda söz gelimi 1935'te türetilen yeni bir kelime değildir.

3. *Sayin* kelimesi bütün Moğolca sözlüklerde görüldüğü üzere "iyi, yahşı" anlamlarında kullanılmıştır. Dolayısıyla Arapça karşılığı "muhterem" olan bir kelime değildir.

4. *Sayin* kelimesi 1930'lu yılların başlarındaki özleştirme akımı sırasında Moğolca olduğu bilinmeden öz türkçe bir kelimedir zannedilerek doğu Türkçesi sözlüklerinden derlenmiş ve esas anlamı ile ilgili olmaksızın Arapça "mübeccel, muhterem" karşılığında Türkçeye kazandırılmış bir kelimedir.

<sup>18</sup> N. N. Poppe, "Das mongolische Sprachmaterial einer Leidener Handschrift, Dritter Abschnitt", *İzvestiya Akademii Nauk SSSR*, 1928, s. 57.

<sup>19</sup> London, 1960, s. 99.

<sup>20</sup> Peter B. Golden, *The King's Dictionary. The Rasûlid Hexaglot: Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol*, Brill, 2000, s. 261.

<sup>21</sup> Gustav John Ramstedt, *Kalmukisches Wörterbuch*, Helsinki, 1935, s. 319b.

<sup>22</sup> Paris, 1870, s 347.

<sup>23</sup> İstanbul, 1298, s. 185.